

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN TƏHSİL, MƏKTƏB VƏ ANA DİLİNİN TƏDRİSİ MƏSƏLƏLƏRİ İLƏ BAĞLI GÖRÜŞLƏRİ

ASİF HACIYEV

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun böyük elmi məsləhətçisi. E-mail: haciyev_asif@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-7084-9347>

Məqaləyə istinad:

Hacıyev A. (2025). Üzeyir Hacıbəylinin təhsil, məktəb və ana dilinin tədrisi məsələləri ilə bağlı görüşləri. *Azərbaycan məktəbi*. № 3 (712), səh. 109–114

DOI:

10.30546/32898065.2025.3.1028

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 21.05.2025

Qəbul edilib: 16.07.2025

ANNOTASIYA

Üzeyir Hacıbəyli milli opera sənətimizin yaradıcısı, dahi bəstəkar olmaqla yanaşı, Azərbaycan ictimai və pedaqoji fikrində öz mövqeyi olan görkəmli şəxsiyyətlərdəndir. O, müəllim olaraq təhsilin, məktəbin, cəmiyyətin inkişafında müstəsna rol oynayıb, anadilli məktəblərin açılmasına milli tərəqqinin hərəkətverici qüvvəsi kimi baxaraq təbliğ və təşviq edib. Dövrün mütərəqqi mətbu orqanlarında nəşr edilən publisistik məqalələrində pedaqoji görüşlərini geniş ictimaiyyətə çatdıran müəllif təlim-tərbiyə işinin düzgün təşkilinə millətin nicatı kimi yanaşmış, çoxsaylı felyetonlarında isə bu sahədəki nöqsanları sərt tənqid edib. Vətənpərvər ziyalı olaraq Üzeyir bəy məktəblərdə əsas tədris fənni kimi ana dili təlimi məsələlərinə böyük önəm verib, gənc nəslin milli ruhda formalaşmasında əvəzsiz rol oynaymış. O həmçinin dərslilik və dərs vəsaitlərinin məzmunca inkişafetdirici, tərbiyəvi və milli səciyyə daşımasını, dilinin sadə və aydın olmasını, tərtibatında illüstrativ materiallardan istifadə edilməsini mühüm tələb kimi irəli sürüb. Buna görə də böyük sənətkarın pedaqoji görüşləri indi də aktuallığını saxlayır. Məqalədə bəzi məqamlar üzərində dayanılmaqla ən vacib fikir və mülahizələr təhlilə cəlb edilib.

Açar sözlər: Üzeyir Hacıbəyli, maarif, təhsil, məktəb, müəllim, ana dili tədrisi.

UZEYİR HAJIBEYLI'S VIEWS ON EDUCATION, SCHOOLING, AND MOTHER TONGUE INSTRUCTION

ASIF HAJIYEV

Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor, Senior Scientific Advisor, Institute of Education of the Republic of Azerbaijan.

E-mail: haciyev_asif@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-7084-9347>

To cite this article:

Hajiyev A. (2025). Uzeyir Hajibeyli's Views on Education, Schooling, and Mother Tongue Instruction. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 712, Issue III, pp. 109–114

DOI:

10.30546/32898065.2025.3.1028

Article history

Received: 21.05.2025

Accepted: 16.07.2025

ABSTRACT

In addition to being the founder of Azerbaijan's national opera and a distinguished composer, Uzeyir Hajibeyli was a prominent figure in the country's public and pedagogical discourse. As a practicing educator, he played a significant role in the development of education, schooling, and civil society, firmly advocating for the establishment of mother tongue-based schools as a catalyst for national progress. He actively supported and promoted this cause. Through his journalistic writings published in the progressive press of his time, Hajibeyli conveyed his pedagogical perspectives to the broader public, emphasizing the proper organization of teaching and upbringing as essential for the nation's advancement. In numerous feuilletons, he sharply criticized shortcomings in the education system. As a patriotic intellectual, Uzeyir Bey placed great importance on mother tongue instruction as the cornerstone of school education and played an indispensable role in nurturing a national spirit among the younger generation. He also outlined essential criteria for textbooks and teaching materials, asserting that they should be developmentally enriching, morally formative, nationally relevant, clearly written, and supplemented with illustrative content. The pedagogical views of this renowned cultural figure remain relevant today. This article highlights and analyzes some of his most significant ideas and contributions to education.

Keywords: Uzeyir Hajibeyli, enlightenment, education, school, teacher, mother tongue instruction.

GİRİŞ

XIX yüzilliyin ortalarından başlayaraq Azərbaycan ictimai fikrinin aparıcı məfkurəsinə çevrilən maarifçilik ideyası XX yüzilliyin əvvəllərində milli demokratik – azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşmasına zəmin yaratdı. M.F.Axundov, H.B.Zərdabi kimi mütəfəkkirlərin ədəbi, mədəni, publisistik fəaliyyətindən qaynaqlanan maarifçilik hərəkəti xalqımızın taleyüklü məsələlərində həlledici söz sahibi olan böyük şəxsiyyətlər yetişdirdi ki, bunların içərisində Üzeyir Hacıbəylinin müstəsna yeri vardır. Azərbaycan opera sənətinin banisi, mükəmməl musiqi nəzəriyyəçisi kimi tanınan dahi bəstəkar həm də mütərəqqi baxışları ilə Azərbaycan təhsilinin, məktəbinin inkişafına xidmət edən görkəmli pedaqoq idi. Bu da təsadüfi sayılmamalıdır, çünki böyük sənətkarın sənət yolu müəllimlik peşəsindən keçib. 1899–1904-cü illərdə Qori Müəllimlər Seminariyasında aldığı təhsil, 1904–1905-ci illərdə Qarabağ mahalının Hadrut kənd məktəbində rus dili, hesab, tarix və musiqidən, 1905–1907-ci illərdə isə Bakı şəhəri yaxınlığındakı Bibiheybət kənd məktəbində ana dili, rus dili, riyaziyyat, coğrafiya və musiqidən dərslər deməsi (Üzeyir Hacıbəyov Ensiklopediyası, 2007) onun pedaqoji baxışlarına güclü təsir edib və beləliklə, yetişməkdə olan nəslin maariflənməsində təhsilin, məktəbin nə dərəcədə önəmli olduğunu bütün varlığı ilə duyub. Araşdırma göstərir ki, Ü.Hacıbəylinin elmi-pedaqoji fəaliyyəti, xüsusən də musiqi təliminə gətirdiyi yeniliklər geniş tədqiq edilib. Belə ki, professor H.Əhmədovun əsərlərində (Əhmədov, 1985; Əhmədov, 2014), ali məktəblər üçün yazılmış dərslər və dərslər vəsaitlərində (Ağayev, 2011; İbrahimov və Hüseynzadə, 2014), S.Orucovanın dissertasiya işində (Orucova, 1988), eləcə də son dövrlərdə yazılmış bir çox məqalələrdə bu böyük sənət dühasının məktəb, təlim və tərbiyə ilə bağlı pedaqoji görüşləri ətraflı araşdırılıb. Bunu nəzərə alaraq, unudulmaz təhsil və maarif fədəisinin aktullığını itirməyən bəzi fikir və mülahizələri üzərində daha konkret dayanmağı lazım bilirik.

"BİR YERDƏ Kİ ELM VƏ MAARİF OLMADI, ORADA ZÜLM VƏ İSTİBDAQ HÖKM-FƏRMA OLAR..."

Ötən yüzilliyin başlanğıcında millətimizin başına gələn fəlakətlərin, uğradığı ictimai-siyasi haqsızlıqların, mənəvi girdabın mənzərəsi Ü.Hacıbəylinin publisistikasında bütün çalarları ilə canlandırılıb. Onun bu sahədəki yaradıcılığını dərinlən təhlil edən görkəmli yazıçımız M.İbrahimov yazırdı: *"Üzeyir Hacıbəyov o cür xoşbəxt sənətkarlardan və ictimai xadimlərdəndir ki, zaman keçdikcə böyüklüyü, fəaliyyətinin mütərəqqi və humanist mənası daha parlaq şəkildə gözə dəyməkdədir. Onun zəngin irsi indi də diqqəti cəlb edir və mündəricə genişliyi, dərin mənası ilə bizi heyran buraxır. Bu zəngin mədəni irsin əhəmiyyətli bir hissəsini publisistika təşkil edir"* (Hacıbəyov, 1985). Məqalə və felyetonlardan ibarət bu publisistik irsin müəyyən hissəsi təhsil, məktəb quruculuğu, bir qismi ana dili təliminin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, bir qismi isə mövcud nöqsanların aradan qaldırılmasının həlli yollarına həsr edilib. Həmin əsərlərin məzmunu ilə tanışlıq deməyə əsas verir ki, dövrün "Həyat", "İrşad", "Tərəqqi", "Həqiqət" və s. kimi tərəqqipərvər mətbu orqanları ilə mütəmadi əməkdaşlıq edib xalqın mövcud durumu haqqında geniş ictimaiyyəti məlumatlandıran mübariz ziyalımızın düşüncələrinə görə, başqa millətlərlə müqayisədə *"zillət və pərişanlıqla ömür sürməyimizə səbəb əhalimizin elmsiz olduğudur"* (Hacıbəyov, 1985). Üzeyir bəy elm və mədəniyyətə qovuşmadan müasir inkişaf etmiş millətlər sırasında duruş gətirməyin çətin olduğuna diqqəti yönəldərək fikirlərini bu şəkildə davam etdirir: *"... millətimizi baqi saxlamaq, istiqbalımızı təmin etmək üçün var qüvvəmizi elm və maarif yolunda sərf etməliyik ki, biz də mədəniyyətlilər cərgəsinə girməklə özümüzü mədəniyyətlilərin hər növ təcavüzündən məsun (toxunulmaz) saxlaya bilək"* (Hacıbəyov, 1985). Məhz elə buna görə də böyük əqidə adamı təhsil və maarif sahəsində aparılan işlərin gücləndirilməsi ilə mədəni yüksəlişə nail olmağın mümkünlüyünü dəstəkləyir və onun gerçəkləşməsi uğrunda əzmlə çalışır.

"MƏKTƏB AÇIB BÜTÜN ELMLƏRİ ÖZ ANA DİLİMİZDƏ TƏDRİS VƏ TƏLİM ETMƏK İNDİ BİZİM ƏMƏLLƏRİMİZİN ƏN ÜMDƏSİDİR"

Hələ pedaqoji fəaliyyətinin ilk illərindən Üzeyir bəy anlayıb ki, işğalçı çar Rusiyasının əsarəti altında yaşayan xalqımızın bu zillətdən qurtuluş yolu cəhalət yuxusundan ayılmasında, mədəni oyanışındadır. Bunun da əlacını o, milli məktəblərin açılmasında və milli ruha sahib savadlı müəllimlərin məqsədyönlü fəaliyyətində görürdü. "Milli məktəblər" dedikdə isə həmin dövrdə geniş yayılmış dini və rus dilli məktəbləri deyil, tədris ana dilində aparılan məktəbləri nəzərdə tutaraq yazırdı: *"Mən milli məktəb ona deyərəm ki, orada bütün elmlər öz ana dilimizdə tədris olunur"* (Hacıbəyov, 2005). Bu məsələdə barışmaz mövqe tutan müəllifə görə, rus və müsəlman dini məktəblərini "ibtidai anadilli məktəb hesab etmək dilimizi və millətimizi təhqir etməkdir" (Hacıbəyov, 2005). Üzeyir bəy ümumən rus dilini öyrənməyin və anadilli milli məktəblərimizdə onun tədrisi keyfiyyətini yüksəltməyin vacibliyini zəruri bilsə də, mövcud rus məktəblərini "missioner ocağı" kimi səciyələndirir, onların xalqımızı maarifləndirməyə deyil, ruslaşdırmaq məqsədinə xidmət etdiyini açıq-aydın göstərirdi. O, ən böyük arzusunun məktəb açib uşaqlarımıza ana dilində təlim vermək olduğunu söyləməklə, ziyalılarımızı bu işin hasilə gəlməsi üçün var qüvvə ilə çalışmağa səsləyirdi.

Maarif və mədəniyyət təbliğatçısı olaraq görkəmli pedaqoq məktəbə təkcə tədris müəssisəsi kimi deyil, həm də tərbiyə ocağı kimi baxır, millətin ümidi olan gələcək nəslin yetişməsində ailə tərbiyəsi ilə birlikdə məktəblərin də əvəzsiz rol oynadığını qeyd edirdi. O, tərbiyə işinə böyük dəyər verərək yazırdı: *"Uşaq dəxi qabili-tərbiyə bir iş olduğuna görə, onu nə tövr tərbiyə etsən, o cürə də adam çıxar. Tərbiyə işində cüzi səhlənkarlıq uşağın gələcəyini pozub evini yıxar"* (Hacıbəyov, 1985).

Üzeyir bəy millətimizin avam təbəqəsinin müasir tipli məktəblərə biganə münasibətini ürək ağrısı ilə qeyd edir, müxtəlif bəhanələrlə övladlarını məktəbdən yayındıran valideynlərə:

"Aparın uşaqlarınızı oxudun. Məndən sizə əmanət, sonrakı peşmançılıq fayda verməz", – deyərək müraciət edirdi (Hacıbəyov, 2005). Bununla yanaşı, milli məktəblərimizin azlığını, mövcud olanlarda isə maddi-texniki bazanın zəifliyini, təlim-tədris işinin yetirincə yüksək olmadığını göstərərək qeyd edirdi ki, gərək məktəblərimizi elə halda saxlayaq ki, camaat onların faydasını görüb anlasın və övladlarını can-dildən oxutsun. Təbii ki, bu işdə müəllimlərin üzərinə ölçüyəgəlməz məsuliyyət düşdüyünü dərk edir və əksər yazılarında buna xüsusi yer ayırırdı.

Üzeyir bəy milli məktəblərimizdə təlim və tədrislə məşğul olan müəllimlərə yüksək dəyər verirdi: *"Müəllimlik vəzifəsi çox çətin və ən məsuliyyətli bir vəzifədir. Hər adam onun öhdəsindən gələ bilməz və hər bir adama müəllim deyib, uşaqları ona tapşırmaq böyük xətdir"* (Hacıbəyov, 1985). Müəllifə görə, əsl müəllim öz işinə böyük şövlə, həvəslə yanaşmalı, cavabdeh və zəhmətkeş olmalı, peşəsinə dərin-dən bağlanmalı, onu sevməli, daim öyrənməli, peşəsinin incəliklərinə yiyələnəməlidir. Onun bu gün də öz əhəmiyyətini saxlayan fikirlərindən biri də bu idi ki, müəllimlik peşəsini özünə "Sibir əzabı" hesab edən şəxslər bu işdən vaxtında uzaqlaşdırılmalıdır.

"Batsın istibdad, yaşasın hürriyyət!" məramı altında müəllimləri birliyə çağıran böyük ziyalı onları xalqın əsas nicatı bilərək *"Müəllimlər ictimaiyyəsinə dair"* məqaləsində yazırdı: *"Millətimizin müəllimlərindən savayı hansı ünsürü vardır ki, daim camaat içində olub, onlar ilə bilavasitə əlaqədə olsunlar? Və müəllimlərdən savayı kimimiz vardır ki, camaat içində yaşayıb da, onların həm özlərinin, həm də uşaqlarının qeydinə qalsın? İndi o zamandır ki, müəllimlərimiz uşaqlara tərbiyə verən kimi, ümumi camaatımıza dəxi gərək tərbiyə versinlər"* (Hacıbəyov, 1985). Deməli, müəllim təkcə məktəbdə təlim verən şəxs olmamalıdır, əhali arasında ictimai fəaliyyət göstərməklə mədəni geriliyi, savadsızlığı aradan qaldırmaqla onlarda ictimai şüur formalaşdırılmalıdır. O, müəllimləri birgə yaşadığı əhali ilə sıx əlaqə, ünsiyyət qurmağa çağırırdı: *"İnsaf deyil ki, camaatla bilavasitə əlaqədə ola-ola, dərdlərini görə-görə, dəva və dərmanlarını bilə-bilə sakit və samit qalıb, binəvalara dəstrəslilik"*

göstərməyəsən” (Hacıbəyov, 1985). Bu işdə, xüsusilə kənd müəllimlərinin üzərinə daha böyük yük düşdüyünü vurğulayan Üzeyir bəy şəhər mühiti ilə kənd mühitinin fərqləndiyini sadə üsulla izah edərək bildirirdi ki, əgər şəhər mühitində ziyalı təbəqəsi nisbətən çoxdursa, kənddə müəllimdən savayı ziyalı, elmlı adam yoxdur və buna görə də kənd müəlliminin borcu “qanıb qanmazlar” içində düşməkdən şikayət əvəzinə, onların qanacaq və bilik məqamına gətirilməsi üçün səy etməkdir.

Üzeyir bəy müəllimlərin mətbuatla əlaqəsinə ayrıca önəm verərək bunu iki baxımdan səmərəli sayırdı. Əvvəla, əhalinin savadlı təbəqəsi kimi müəllimlər məqalələr yazmaqla onların ehtiyaclarını, həlli yollarını “gözləncə bilib” dilə gətirir, ümumi işlərə müdaxilə edib ictimai fikrə müsbət təsir göstərirlər. İkincisi, məhz mətbuat vasitəsilə “təlim və tərbiyə xüsusunda danışmaq, fikir verib fikir almaq” mümkündür ki, bu da onların təkmilləşməsinə şərait yaradır, təlim prosesi ilə bağlı fikir mübadiləsinə yardım göstərir (Hacıbəyov, 2005).

Uzaqgörən pedaqoqun qaldırdığı digər bir məsələ kənd məktəblərində tədris proqramlarının əhalinin məşğulluğu, təsərrüfat həyatı və maraqları ilə əlaqələndirilməsi idi. Onun fikrincə, kəndli balası oxumaq, yazmaq və dövlət dilini bilməkdən savayı, həm də peşə bacarıqlarına yiyələnməlidir. Buna görə də kənd məktəblərində bağçılıq, bostançılıq, arıçılıq, baramaçılıq, əkinçilik, dülgərlik kimi sənətlərin tədris edilməsi vacibdir.

Ü. Hacıbəyovun peşə təcrübəsi və həyat həqiqətləri əsasında gəldiyi qənaətlərdən biri də budur ki, kitabsızlıq həm məktəb şagirdləri, həm də ümumən camaat üçün böyük dərddir. İstifadədə olanların əksər qismi isə məzmun baxımından yarıtmaq vəziyyətindədir. Dərs kitabları, əhalinin faydalanacağı qiraət kitabları isə ya heç yoxdur, ya da ziyanlıdır. Ona görə dərsliklər didaktik tələblərə, təlim və tərbiyə şərtlərinə uyğun hazırlanmalıdır ki, səmərə versin. Camaat üçün təyin edilən qiraət kitabları isə onların tərəqqisinə, dünyagörüşlərinin artmasına, daxili aləmlərinin gözəlləşməsinə, müxtəlif elmlərdən bilik və təcrübə qazanmalarına xidmət etməlidir (Hacıbəyov, 2005).

Təsadüfi deyil ki, bu amili nəzərə alaraq Üzeyir bəy 1907-ci ildə ibtidai məktəb şagirdləri üçün “Hesab məsələləri” adlı dərslik yazaraq nəşrinə nail olub.

Təhsil fədasini düşündürən məsələlər sırasında maarif işinin idarə edilməsində bürokratik aparat sisteminin günün tələblərinə cavab verməməsi, müəllimlərinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması, müəllim hazırlığı ilə məşğul olan təhsil müəssisələrinin yetərli sayda olmaması, ali məktəblərdə oxuyan tələbələrin maddi cəhətdən çətinlik çəkməsi kimi mühüm problemlər də önəmli yer tuturdu. O, “acı həqiqət” adlandırdığı mövcud durumu təhlil etməklə kifayətlənməyib, çıxış yollarını da göstərirdi. *“Dilimizi öyrənməliyiz, öz rifah və səadətimiz üçün öyrənməliyiz, öz mədəniyyət və mərifətimiz üçün öyrənməliyiz ki, öz ehtiyacımızın bəyanına qadir olaq...”* (Hacıbəyov, 2005).

Xalq, vətən sevdalı bu mübariz insanın pedaqoji baxışlarının mərkəzində duran vacib məsələlərdən biri də ana dilinin tədrisi məsələləri ilə bağlı idi. Onun ana dili ilə bağlı irəlilədiyi mülahizələri görkəmli pedaqoq F. Köçərlinin aşağıdakı fikirləri ilə tam uyğunluq təşkil edir: *“Hər millətin özünəməxsus ana dili var ki, onun məxsusi malıdır. Ana dili millətin mənəvi diriliyidir, həyatının mayəsi mənziləşməsidir. Ananın südü bədənin mayəsi olduğu kimi, ananın dili də ruhun qidasıdır, hər kəs öz anasını və vətəni sevdidiyi kimi, ana dilini də sevir”* (Köçərli, 2013). Görünür, unudulmaz müəllimin istedadlı tələbəsinə aşladığı doğma dilə sevgi ruhu gələcəyin qüdrətli sənətkarının bütün varlığına hakim kəsilib və imkan düşdükcə onun saflığının qorunması ilə yanaşı, məktəblərimizdə tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə də xüsusi yer ayırıb. O, “Hansı vasitələr ilə dilimizi öyrənib, kəsbi-maarif etməliyik?” adlı məqaləsində Avropa alim və filosoflarının fikri dərin və hissləri dəqiq ifadə etmək baxımından kamil dillərdən biri hesab etdikləri dilimizin acınacaqlı halda olduğunu bədbəxtlik kimi səciyyələndirərək, ilk növbədə, onu yersiz alınmalardan, xüsusilə ərəb, fars və rus sözlərindən təmizləməyi, xalq danışığı dilində geniş yayılmış sözləri ədəbi dilimizə gətirməyi təklif edir. Bu işdə mətbuatın (xüsusən qəzetlərin),

həmçinin lüğətlərin kəsb etdiyi məqamları yüksək dəyərləndirir, ancaq onların məktəbin yerini vermədiyini göstərərək yazır: *"Məktəb işdə bizim dilimizin sərvətini təfkin edən bir mədəndir. Məktəb olmasa, qəzetə də bizə kafi dərəcədə dəstrəs (əlverişli) olmayıb dilimiz unudular, məhv olar"* (Hacıbəyov, 2005). Ü.Hacıbəyli ibtidai məktəbin ikinci sinifləri üçün hazırlanmış "İkinci il" dərsliyi ilə bağlı "Təqdimat" məqaləsində ana dili təlimində rus pedaqoqu K.D.Uşnskinin "üsuli-təbii" metodundan istifadəni daha səmərəli bilir, həmin yanaşma əsasında oxu mətnlərini tərbiyəvi əhəmiyyətinə, dilini sadəliyinə, şəkillərini aydın və maraqlı olmasına görə qiymətləndirib məktəblər üçün tövsiyə edir (Hacıbəyov, 2005).

İbtidai siniflərdə təlimin yaxından uzağa, məlumdan naməlumə üsulu əsasında aparılmasını didaktik tələb kimi önə çəkən Üzeyir bəy milli məktəblərdə rus dili dərslərinin keçirilməsini lazımi hesab edərək, onun tərcümə üsulu ilə deyil, əyani illüstrativ materiallar əsasında ana dilinin tədrisi qaydaları ilə müqayisədə şüurlu öyrədilməsinə tərəfdar çıxır və göstərir ki, əks halda əcnəbi dillərin öyrədilməsi qüsurlu olmaqdan savayı, dərslər də naqis qalır (Hacıbəyov, 2005).

Bu və üzərində dayanmadığımız digər faktlar göstərir ki, Ü.Hacıbəyli zəmanənin mütərəqqi pedaqoji baxışlarına dərinlən bələd olmaqla məktəb təcrübəsində onların tətbiqini gərəkli bilib, qüsurlu məqamlara qarşı bəzi mövqelər tutub.

NƏTİCƏ

- Azərbaycan xalqının dünya mədəniyyətinə bəxş etdiyi görkəmli simalardan biri olan Ü.Hacıbəylinin bir şəxsiyyət, sənətkar kimi formalaşmasında müəllimlik fəaliyyətinin mühüm rolu olub, o, xalqımızın maariflənməsində, hərtərəfli inkişafında təhsilin müstəsna yer tutduğunu təbliğ və təlqin edib.

- Ü.Hacıbəyli bir maarifçi pedaqoq kimi gənc nəslin milli ruhda, mütərəqqi ideyalara sahib vətəndaş kimi yetişməsinə anadilli məktəblər şəbəkəsinin genişlənməsi ilə bağlayıb, elmsizliyin, geriliyin aradan qaldırılmasında

ona nicat yeri kimi baxıb. O, məktəbə təkcə tədris müəssisəsi kimi deyil, həm də tərbiyə ocağı kimi yanaşmış, məktəblərin maddi-texniki baxımdan təminatına xüsusi diqqət yetirilməsini vacib bilib.

- Böyük ziyalı müəllimlik peşəsini yüksək dəyərləndirib, yalnız milli düşüncəyə, geniş qəlbə malik insanların müəllim kimi fəaliyyət göstərməsini istəyib. O, müəllimləri yalnız məktəb daxilində deyil, əhali arasında təlim-tərbiyə işi aparmağa, daim öz üzərlərində çalışmaqla peşələrinin incəliklərinə yiyələnməyə, mətbu orqanlarla əlaqələrini gücləndirməyə səsləyib.

- Üzeyir bəy məktəb tədris proqramlarının yerli şəraitə, dərslik və dərs vəsaitlərinin şagirdlərin anlama səviyyəsinə uyğun hazırlanmasını vacib tələb kimi qoyub, bu tələbə cavab verməyənləri sərt tənqid edib.

- Görkəmli pedaqoq məktəblərdə ana dilinin tədrisinə xüsusi önəm verib, dilimizin varlığının qorunmasında onun əvəzsiz yeri olduğunu göstərib. Üzeyir bəy rus məktəblərində Azərbaycan dilinin, eləcə də anadilli məktəblərimizdə rus dilinin tədrisində illüstrativ materiallardan istifadəni daha səmərəli hesab edib ki, bu da müasir dövrümüzdə də aktuallığını saxlamaqdadır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- 1 Ağayev, M. (2011). Pedaqoji fikir tarixində tərbiyə və təhsil (Dərs vəsaiti) Bakı, 178 s.
- 2 Əhmədov, H.M. (1985). Üzeyir Hacıbəyov müəllim və onun hazırlığı haqqında. "Azərbaycan məktəbi" jurnalı, №10, səh. 35-60.
- 3 Əhmədov, H.M. (2014). Azərbaycan məktəbi və pedaqoji fikir tarixi. Bakı, "Elm və təhsil", 432 s.
- 4 Hacıbəyli, Ü.M. (2005). Seçilmiş əsərləri. II c, Bakı, Şərq-Qərb, 456 s.
- 5 Hacıbəyov, Ü. (2007). Ensiklopediyası. Bakı, Şərq-Qərb, 264 s.
- 6 Hacıbəyov, Ü.M. (1985). Seçilmiş əsərləri. Bakı, Yazıcı, 656 s.
- 7 İbrahimov, F., Hüseynzadə, R. (2012). Pedaqogika. II c. Bakı, Mütərcim, 547 s.
- 8 Köçərli, F. (2013). Əsərləri. Bakı, "Elm və təhsil", 493 s.
- 9 Orucova, S.A. (1988). Üzeyir Hacıbəyovun pedaqoji görüşləri. Ped. elm. nam. dis. avtoreferatı, Bakı, 19 s.